

The Abraham Arbesfeld Kollel Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Men

WWW.KOLLELYOMRISHON.ORG

"Sincerely, Moses" *A Survey of the* *Rambam's Correspondence"*

Rabbi Mordechai Becher
ה' אדר א' תשע"ו • February 14, 2016

שאלה מה יאמר הדר' צפי' מ"ו משה הרב הגדול בישראל המובהק הפטיש החזק נר המערבי דגל הרבנים אור העולם ופלאו ממזרח שמש עד מבואו כירח יכון עולם במאמר אלהי עולם. ויעטר כלל קהלות הקדש בחייו ובאריכות ימיו. בדבר טלית אשר בחר אותה בן אדם לציצית, ורצה להתנאות במצוות ורקם שוליה במשי באומנות משובחת וכתב בשוליה פסוק מן פרשת ויאמר וכתב השם (בשלושה) יודין. ומחה בידו ממונה העיר על מה שעשה ואמר לו: אסור ללבוש זאת הטלית. ולא קיבל ממנו והתמיד בלבישת אותה הטלית. יורינו רבינו, האם מה שעשה זה, נכון ומותר להימשך אחריו בזה, או הוא חטא. ואם הוא חטא, מה דין זאת הטלית שרקם בה פסוקים מן התורה ומה חייב זה, אשר אסר עליו ממונה העיר ולא קיבל ממנו? הורינו זאת ושכרך כפול מן השמים.

התשובה זה המעשה הוא חטא ואינו מותר בשום פנים. ואיסורו לדעתנו משני טעמים. האחד מהם, שאין לכתוב מן התורה פסוקים פסוקים אלא יכתוב שלוש תיבות לבד ולא יותר.

ואם צריכים אנו להביא ראיה מפסוק, משנים אנו הכתב ונותנים לו צורה אחרת או כותבים מכל תיבה אות אחת או שתיים, סוף דבר, מקצת התיבה, או כותבים בסירוגין. (ואפילו) מי שהתיר לכתוב פרשה לתינוק להתלמד בה, לא (התיר) זאת אלא בגלל הכרח הלימוד, לפי שלא ניתנה תורה להכתב פרשיות פרשיות, וכל שכן פסוק פסוק. ואולי יחשוב מישהו, שאין זה אסור אלא בכותב על הספר בדיו וכדומה, אבל בחורת בעץ או בזהב וכדומה או רוקם בבגד מותר, הרי ידע, שאין חילוק בין כתיבה לחריטה, כמו שנתבאר בגיטין ונתבאר גם כן בזה העניין האיסור מאומרם אף היא עשת טבלה של זהב, שפרשת שוטה כתובה עליה. וזו היתה חריטה בלוח זהב וממנה היה הכוהן מעתיק וכותב על הספר. והקשה התלמוד על זה המעשה ואמר: שמעת מינה כותבין מגלה לתינוק להתלמד בה. ותירץ זאת הקושיא כמו שנתבאר שם, שבזאת הטבלה היה חרות אלפבית של כל תיבה + [נפרש"י אותיות של ראשי תיבות, + או היתה כתובה בסירוגין, שלוש תיבות פה ושלוש תיבות מהן בשורה שניה, שאינה נקראת עם הראשונה. וראיה לנו מזה, שהחריטה אסורה ככתיבה, והוא הדין ברקימה.

ופה במצרים ראינום לוקחים לוחות זהב או כסף וחורתים בהם שיר של פגעים ותולים אותם בצוארי הנערים, ומחינו בידם על זה תכלית המחאה.

והטעם השני, אשר בגללו אסור זה המעשה, והוא יותר חזק מן הראשון, הוא שמפקיר פסוקי תורה לידי זלזול, לפי שהציצית תשמישי מצוה ואין (בה) קדושת גוף, ולפיכך מותר ליכנס בטלית מצויצת לבית הכסא + ה' ציצית פ"ג ה"ט, פ"ן+ ולדורסה ברגל ולהשתמש בה, כגון לפורשה ולכסות (בה), בעת כיסוי הערוה ובעת גילוייה, כל זה מותר. ואיך נפקיר פסוקי התורה, שנכתבו בקדושה, שנכתבו מפי הגבורה, לאלו הטינופות והזלזולים? וזה ביזוי תורה בלי ספק, נוסף להיותו ג"כ חידוש וסטייה, שלא היה כמותו בישראל לפי ידיעתנו,

וממה שחייבים אתם לדעתו, שזה הכתב ר"ל כתב אשורי, הואיל ובו ניתנה תורה כמו שנתברר, ובו נכתבו לוחות הברית, מגונה להשתמש בו חוץ מאשר בכתבי הקודש.

ולא פסקו ישראל מלהשמר בזה, והיו אגרותיהם וחיבורי חכמותיהם וכתבי חול שלהם בכתב עברי לבד, ולכן תמצא חרות תמיד על שקלי הקודש דברים של חול בכתב עברי, ולא תמצא כלל אות אחת מזה (בכתב) אשורי בדבר משאריות ישראל, לא בחריית מטבע ולא בחריית אבן, אלא כל זה בכתב עברי.

ובגלל זה העניין שינו הספרדיים כתבם ונתנו לאותיות צורות אחרות, עד שנעשה כאלו כתב אחר, כדי שיהיה מותר להשתמש בו בדברי חול. וגנה רבי יוסף הלוי ז"ל לכתוב הגט בכתבנו זה (שאותיותיו) מחוברות מאוד. ואמר: יבוא ממנו משמע תרי לשאני בגיטא וזה (מפסידו). וכתבו הסופרים אותו, ר"ל הגט, בכתב, שאותיותיו מופרדות, ר"ל בכתב אשורי כספר תורה. וגנה זאת גם כן ואמר: כיצד נשתמש בכתב אלהים זה ויבוא לידי זלזול, אלא יכתוב בזה האופן של הכתב, הנקרא אלמד' בד"ב + כלומר המתנועע: הכוונה כפי הנראה לכתב, שאותיותיו מחוברות במקצת, אך עדיין ברורות במידה מספיקה [ועי' ה' גיטין פ"ד ה"י, פ"ן], הוא עומד באמצע בין הכתב המעל"ק, התלוי, שאותיותיו מחוברות מאד, והמג'ל"ס, המיושב, שאותיותיו נפרדות לחלוטין +.

(וכל מה שעושים מאלה הדברים, הרי הוא בכלל כבוד תורה, ומי שעושה זאת עליו לירוא מאלהים. וכמו שלו שכר על כוונתו להתנאות במצוות, כך יהיה לו השכר היותר גדול, אם יכבד דברי אלהים ויחתוך אלו הרקמות, אשר בהן דברי אלהים חיים, ויגנון, וזאת חייבים לעשות.

ואם הממונה מטעם ההלכה מוכיח מי שנופל ממנו בחכמה על דבר מענייני האיסור וההתיר, חייב הוא לקבל זאת (ממנו) ולא לחלוק (עליו), ואל יהא בור, אשר מסימניו, (שהוא) מדבר לפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה ואם לא יקבל ממנו ויתמיד (במעשה) שעליו הוכיחו, הרי הוא בר נידוי לפי שהוא עובר על איסור ועם זה מבזה תלמידי חכמים, שהוא בכלל בזיון דבר ה' וראוי ג"כ לממונה, אפילו תהיה מדרגתו גדולה, לנהוג עם הציבור בנחת וימחול על כבודו וימחה על כל דבר שראוי למחות עליו, בנחת ועדינות, שיחייב שיקבלו (דבריו) ברצון, עד שיחזירם לעשיית הנכון בעבותות אהבה. וכתב משה.

תשובות הרמב"ם

שו"ת הרמב"ם סימן רצג שאלות ששאל ר' עובדיה גר צדק מרבינו משה זצ"ל ותשובותיו.

אמר משה ב"ר מימון מבני גלות ירושלים אשר בספרד זצ"ל. הגיע אלינו שאלות מרנא ורבנא עובדיה המשכיל המבין גר הצדק ישלם יי פעלו ותהי משכרתו שלימה מעם יי אלהי ישראל אשר בא לחסות תחת כנפיו.

שאלת על עסקי הברכות והתפלות בינך לבין עצמך או אם תתפלל בצבור היש לך לומר אלהינו ואלהי אבותינו ואשר קדשנו במצותיו וצונו ואשר הבדילנו ואשר בחר בנו ושהנחלת את אבותינו ושהוצאתנו מארץ מצרים ושעשה נסים לאבותינו וכל כיוצא באלה הענינים. יש לך לומר הכל כתקנם ואל תשנה דבר אלא כמו שיתפלל ויברך כל אזרח מישראל כך ראוי לך לברך ולהתפלל בין שהתפללת יחידי בין שהיית שליח צבור.

ועיקר הדבר שאברהם אבינו הוא שלמד כל העם והשכילים והודיעם דת האמת וייחודו של הקב"ה ובעט בע"ז והפר עבודתה והכניס רבים תחת כנפי השכינה ולמדם והורם וצוה בניו ובני ביתו אחריו לשמור דרך ה' כמו שכתוב בתורה + בראשית י"ח י"ט+ כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' וגו'.

לפיכך כל מי שיתגייר עד סוף כל הדורות וכל המיוחד שמו של הקב"ה כמו שהוא כתוב בתורה תלמידו של אברהם אבינו ע"ה ובני ביתו הם כולם והוא החזיר אותם למוטב כשם שהחזיר את אנשי דורו בפיו ובלמדו כך החזיר כל העתידים להתגייר בצואתו שצוה את בניו ואת בני ביתו אחריו. נמצא אברהם אבינו ע"ה הוא אב לזרעו הכשרים ההולכים בדרכו ואב לתלמידיו וכל גר שיתגייר.

לפיכך יש לך לאמר אלהינו ואלהי אבותינו שאברהם ע"ה הוא אביך ויש לך לומר שהנחלת את אבותינו שלאברהם נתנה הארץ שנ' + בראשית י"ג י"ז, א"ן+ קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה. אבל שהוצאתנו ממצרים או שעשית נסים לאבותינו אם רצית לשנות ולומר שהוצאת את ישראל ממצרים ושעשית נסים עם ישראל אמור. ואם לא שנית אין בכך הפסד כלום מאחר שנכנסת תחת כנפי השכינה ונלוית אליו אין כאן הפרש בינינו ובינך. וכל הנסים שנעשו כאלו לנו ולך נעשו. הרי הוא אומר בישעיה + ישעיה נ"ו ג'+ ואל יאמר בן הנכר הנלוה אל ה' לאמר הבדל הבדילני /יבדילני/ ה' מעל עמו וגו', אין שום הפרש כלל בינינו ובינך לכל דבר.

ודאי יש לך לברך אשר בחר בנו ואשר נתן לנו ואשר הנחילנו ואשר הבדילנו. שכבר בחר בך הבורא יתעלה והבדילך מן האומות ונתן לך התורה שהתורה לנו ולגרים שנ' + במד' ט"ו ט"ו+ הקהל חוקה אחת לכם ולגר הגר חוקת עולם לדורותיכם ככם כגר יהיה לפני י"י.

תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר הגר אתכם. ודע כי אבותינו שיצאו ממצרים רובם עובדי ע"ז היו במצרים נתערבו בגוים ולמדו מעשיהם עד ששלח הקב"ה משה רבינו ע"ה רבן של כל הנביאים והבדילנו מן העמים והכניסנו תחת כנפי השכינה לנו ולכל הגרים ושם לכולנו חוקה אחת. ואל יהא יחוסך קל בעיניך אם אנו מתיחסים לאברהם יצחק ויעקב אתה מתיחס למי שאמר והיה העולם. וכך מפורש בישעיה + ישעיה מ"ד ה'+ זה יאמר לי"י אני וזה יקרא בשם יעקב וגו'.

וכל מה שאמרנו לך בענין הברכות שלא תשנה כבר ראייה לזה ממסכת בכורים + פ"א מ"ד, עיי"ש בפיל המשניות: ומפני זה יכול גר לומר וכו' לפי שאברהם היה אב לכל העולם לפי שהוא למדס אמונה+ תמן תנינן הגר מביא ואינו קורא שאינו יכול לומר אשר נשבע י"י לאבותינו לתת לנו. וכשהוא מתפלל בינו לבין עצמו אומר אלהינו ואלהי אבות ישראל. וכשהוא מתפלל בבית הכנסת אומר אלהינו ואלהי אבותינו + אלהי אבותיכם (כ"ג)+ זהו סתם משנה. והיא לר' מאיר ואינה הלכה + ה' בכורים פ"ד ה"ג הגר מביא וקורא שנא' לאברהם אב המון גויים נתתיך הרי הוא אב כל העולם כולו שנכנסין תחת כנפי שכינה ולאברהם היתה השבועה תחלה שירשו בניו את הארץ+ אלא כמו שנתפרש בירושלמי + ביכורים שם הובא ברדב"ז לה' בכורים ובכ"מ שם, ועל ספר המצות מ"ע סי' ר"ז+ תמן אמרינן תני בשם ר' יהודה גר עצמו מביא וקורא מאי טעמיה כי אב המון גוים נתתיך לשעבר היית אב + היה אב לאדם מכאן ואילך, ת [כ"ב א'+] לאברהם מיכאן ואילך אב לכל הבריות. ר' יהושע בן לוי אמר הלכה כר' יהודה. אתא עובדא קמיה דר' אבהו והורי כר' יהודה. הנה נתברר לך שיש לך לומר אשר נשבע י"י לאבותינו לתת לנו. ושאברהם אב לך ולנו ולכל הצדיקים + הנלווים אליו, כך הנוסח בתשו' הרשב"א, א"ן+ ללכת בדרכיו והוא הדין לשאר הברכות והתפלות שלא תשנה כלום.

וכתב משה ב"ר מימון זצ"ל

שו"ת הרמב"ם סימן תלו (לר' עובדיה גר צדק).

שאלה על הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים + ברכות ל"ג ב' וש"נ.
+ תשובה על מה שאמרת אתה כי כל מעשה [בני] האדם אינם בגזירה מלפני הבורא יתעלה הוא האמת שאין בו דופי ולפיכך נותנים לו שכר אם הלך בדרך טובה ונפרעין ממנו אם הלך בדרך רעה וכל מעשה בני האדם בכלל יראת שמים הם וסוף כל דבר ודבר ממעשה בני האדם בא לידי מצוה או עבירה וזה שאמרו רז"ל הכל בידי שמים במנהגו של עולם ותולדותיו וטבעו כגון מיני אילנות וחיות ונפשות ומדעות וגלגלים ומלאכים הכל בידי שמים, וכבר הרחבנו בפיל מסכת אבות + סוף פ"ד משנה כ"ב+ ענין זה והבאנו ראיות. וכן בתחלת החבור הגדול + מוסב על ס' משנה תורה ריש ה' דעות ולא על ס' המצות, עי' רמש"ש רשימת בודלנה עמ' אלף תשע מאות ושתיים+ אשר חברנו בכל המצות. וכל המניח דברים שביארנו שהם בנויים על יסודי עולם והולך ומחפש בהגדה מן ההגדות או במדרש מן המדרשים או מדברי אחד הגאונים ז"ל עד שימצא מלה אחת ישיב בה על דברינו שהם דברי דעת ותבונה אינו אלא מאבד עצמו לדעת ודי לו מה שעשה בנפשו. וזה שאמ' לך רבך בת פלוני לפלוני + סוטה ב' א', מ"ק י"ח ב'+ וממון של פלוני לפלוני אם גזרה השוה בכל היא זאת והדברים כפשוטן. למה נאמ' בתורה + דברים כ' ה' ואילך+ פן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה ואיש אחר יחללנו. וכי יש בעולם בעל דעה יסתפק לו דבר זה אחר מה שכתוב בתורה. אלא כך ראוי למי שהוא מבין ולבו נכון לטול דרך האמת שישם ענין זה המפורש בתורה עיקר ויסוד שלא יהרוס בנין ויתד התקועה אשר לא תמוט וכשימצא פסוק מדברי הנביאים או דבר מדברי רז"ל חולק על עיקר זה וסותר ענין זה ידרוש ויבקש בעין לבו עד שיבין דברי הנביא או החכם אם יצאו דבריהם מכוונים בענין המפורש בתורה הרי מוטב ואם לאו יאמר דברי הנביא הזה או דברי חכם זה איני יודע אותם.
ודברים שבגו הם ואינם על פשוטיהם. וזה שאמ' החכם בתו של פלוני לפלוני דרך שכר או דרך פורענות הוא זה. שאם זה האיש או

תשובות הרמב"ם

זאת האשה עשו מצוה שראוי ליתן שכרה בהם זיווג יפה ומשובח הקב"ה מזווגן זה לזה. וכן אם ראוי ליפרע מהם בזיווג שיהיה בו קטטה ומלחמה תמיד מזוגן. וזה כענין שאמרו רז"ל +ירושלמי קדושין פ"ג ה"ד, בראשית רבה פ' ס"ה אות ב'+ אפילו ממזר אחד בסוף העולם וממזרת אחת בסוף העולם הקב"ה מביאן ומזווגן זה לזה ואין דבר זה הווה לכל אלא לאלו שנתחייבו או שזכו כמו שישר בעיני אלהים יתעלה. וכל אלו הדברים הם בנויים על מה שפירשנו בפירוש משנת אבות +שם, ועל שמנה פרקים פ"ח+ כמו שהבנת. וחכם גדול אתה ולב מבין יש לך שהבנת הדברים וידעת דרך הישרה.

וכתב משה ב"ר מימון זצ"ל

שו"ת הרמב"ם סימן תמח

(לר' עובדיה הגר) +תשובה שעשה הרב לישמעאל אחר שנתגייר, הגיעו אלינו שאלות מרנא ורבנא עובדיה המשכיל המבין גר צדק ישלם יי' פעלו ותהי משכורתו שלמה מעם יי' אלהי ישראל אשר בא לחסות תחת כנפיו שהיה לישמעאל ונתגייר (כ"ג).

+ שאלה על אלו הישמעאלים +ה' מאכלות אסורות פ"א ה"ז כן כל גוי שאינו עובד ע"ז כגון אלו הישמעאלים יינם אסור בשתייה ומוותר בהנייה וכן הורו כל הגאונים, ע"י ת' רס"ט, שווארץ במאסף המדעי על הרמב"ם ח"א עמ' ש"ב, תה"ג אסף א' סי' נ' וס"א ותה"ג אסף ב' סי' רס"ו והמקורות שציין שם, ועל עפנשטין עמ' פ"ז+ שאמרת שאינם עובדי ע"ז ואמ' לך רבך שהם עובדי ע"ז והאבנים שמשליכין בתרפותן הן למרקוליס והשיב לך שלא כהוגן עד שנתעצבת אל לבך ונכלמת וקרא עלך ענה כסיל כאולתו +משלי כ"ו ה'.

+ תשובה אלו הישמעאלים אינם עובדי ע"ז כלל, וכבר נכרתה מפיהם ומלבם והם מיחדים לאל יתע' יחוד כראוי יחוד שאין בו דופי ולא מפני שהם משקרים עלינו ומכזבים ואומ' שאנו אומרים שיש לאל יתעלה בן נכזב כך אנחנו עליהם ונאמר שהם עובדי ע"ז.

התורה העידה עליהם +תה' קמ"ד ח' וי"א+ אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר. והיא העידה עלינו +צפנ' ג' י"ג+ שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא ימצא בפייהם לשון תרמית. ואם יאמר אדם שהבית שהם מקלסין אותו בית ע"ז הוא וע"ז צפונה בתוכו שהיו עובדין אותה אבותיהם +באותו הבית (כ"ג) [כ"מ] +מה בכך. אלו המשתחווים כנגדו היום אין לבם אלא לשמים.

וכבר פירשו רז"ל בסנהדרין +דף ס"א ב'+ שאם השתחוה אדם לבית ע"ז [והוא] סבור שהוא בית הכנסת הרי לבו מסור לשמים. וכן אלו הישמעאלים היום כולם טף ונשים נכרתה ע"ז מפיהם וטעותם וטפשותם בדברים אחרים היא שאי אפשר לאומרו בכתב מפני פושעי ורשעי ישראל, אבל ביחוד השם יתעלה אין להם טעות כלל ובאמת שהיה לישמעאלים מקודם באותם המקומות שלשה מיני ע"ז פער ומרקוליס וכמוש, והם עצמם מודים בדברים אלו היום וקוראין להם שמות בלשון ערבי.

פער +על' ה' עבודה זרה פ"ג ה"ה+ עבודתו שיפער עצמו לפניו או שיניח ראשו ויגביה ערותו למולו כמו שאלו הישמעאלים משתחווים היום בתפלתם ומרקוליס עבודתו ברגימת האבנים וכמוש עבודתו בפריעת הראש ושלא ילבש בגד תפור ודברים אלו כולם מפורשים וידועים אצלנו +על' גמ' ע"ז ס"ד א'+ מקודם שתעמד דת הישמעאלים, אבל הישמעאלים היום אומרים זה שנפרע ראשו ושלא ילבש בגד תפור בתפירות הוא כדי להכנע לפני האל יתעלה ולזכור היאך יעמוד האדם מקברו, וזה שנשליך האבנים בפני השטן אנו משליכים אותם כדי לערבו.

ואחרים מפקחיהם נותנים טעם ואומרים צלמים היו שם ואנו רוגמים במקום הצלמים כלומ' שאין אנו מאמינים בצלמים שהיו שם ודרך בזיון להם אנו רוגמין אותן ואחרים אומרים מנהג הוא כללו של דבר אע"פ שעיקר הדברים יסודם לע"ז אין אדם בעולם משליך אותם האבנים ולא משתחוה לאותו המקום ולא עושה דבר מכל הדברים לשם ע"ז לא בפיו ולא בלבו אלא לבסור לשמים.

ואשר השיבך רבך שלא כהוגן והעציבך והכלימך וקראך כסיל עבירה גדולה בידו וחטא גדול חטא וקרוב בעיני ששוגג הוא וראוי לו לבקש ממך מחילה, אע"פ שאתה תלמידו ואחר כך יצום ויזעק ויתפלל ויכנע אולי יתכפר לו וימחול לו האל יתעלה, וכי שכור היה זה [ולא ידע] שבשלישים וששה מקומות +ב"מ נ"ט ב', ועל' בהקדמת ס' המצות שורש ט'+ והזירה תורה על הגר ואיה דבר וגר לא תונה +]- שמות כ"ב כ', ע"י ה' סנהדרין פ"כ ה"ב וה' מכירה פי"ד הט"ו+ והיא אונאת דברים.

אילו אמר הוא האמת והיית אתה התועה היה לו להסביר לך פנים ולדבר לך רכות כל שכן שאמרת האמת והוא התועה ועוד שזה דורש אחר הישמעאלים אם הם עובדי ע"ז אם לא היה לו לחוש לעצמו על הכעס שכעס עד שהכלים גר צדק שלא כדין וכבר אמרו רז"ל +שבת ק"ה ב', ועל' נדרים כ"ב ב', הוספת א"ן: ליתא שם, כידוע, ועיין פירוש המשניות לר"מ אבות פ"ב ובהלכות דעות פ"ב ה"ג ועיין שם בהגהות בני בנימין לרא"ד רבינאוויטץ ובהערה שם וכבר ציין בקובץ הפסגה שנה א עמוד ע' כמה מקומות בזוהר וזוהר חדש ותיקונים שנמצא שם מאמר זה, ועיין אף הגהות הגר"ח העליר בספר המצות שהוציא עמוד נ' הערה ה'+ כל הכועס יהיה בעיניך כעובד ע"ז. דע שחובה שחייבתנו התורה על הגרים גדולה היא. על האב ועל האם נצטוינו בכבוד ומורא ועל הנביאים לשמוע להם ואפשר שיכבד אדם ויירא וישמע ממי שאינו אוהבו, ועל הגרים צונו +על' ס' המצות מ"ע סי' ר"ז וה' דעות פ"ו ה"ד+ באהבה רבה המסורה ללב ואהבתם את הגר וגו' כמו שצונו לאהוב את שמו ואהבת את ה' אלהיך. והקב"ה בכבודו אוהב גר, שנ' ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה. וזה שקרא לך כסיל תמה גדול הוא, אדם שהניח אביו ומולדתו ומלכות עמו וידם הנטויה והבין בעין לבו ובא ונדבק באומה זו שהיא היום למתעב גוי עבד מושלים והכיר וידע שדתם דת אמת וצדק והבין דרכי ישראל וידע שכל הדתות גנובות מדתם זה מוסיף וזה גורע זה משנה זה מכזב ומחפה על ה' דברים אשר לא כן זה הורס יסודות וזה מדבר תהפוכות והכיר הכל ורדף אחר ה' ועבר בדרך הקדש ונכנס תחת כנפי השכינה ונתאבק בעפר רגלי משה רבינו רבן של כל הנביאים ע"ה וחפץ במצותיו ונשאו לבו לקרבה לאור באור החיים ולהעלות במעלת המלאכים ולשמוח ולהתענג בשמחת הצדיקים והשליך העולם הזה מלבו ולא פנה אל רהבים ושטי כזב, מי שזו מעלתו כסיל יקרא. חלילה לך לא כסיל קרא ה' שמך אלא משכיל ומבין ופקח והולך נכחות תלמידו של אברהם אבינו שהניח אבותיו ומולדתו ונטה אחרי ה' ומי שברך את אברהם רבך ונתן לו שכרו בעולם הזה ולעולם הבא הוא יברך אותך ויתן לך שכרך כראוי בעולם הזה ולעולם הבא ויארץ ימך עד שתורה במשפטי ה' לכל עדתו ויזכה אותך לראות בכל הנחמות העתידות לישראל והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמנו והטבנו לך כי ה' דבר טוב על ישראל.

משה ב"ר מימון זצ"ל.

קבת

שאלה חשר שאלו חכמי חלב להר"ם במז"ל יאמר
 נא משה המאור הגדול מה יהיה הדין באמירת
 אותה החפלה אשר תקן רבינו סעדיה גאון זלה"ה
 וכחצה וחקנה לשבחות ולימים טובים ובשמחות וגיל
 אם יכולין הצבור לאומרה מאחר כי תפלת ח"י נתבטלה
 מפני כבודם יודיענו אדונינו נטריה רחמנא מה יהיה
 הדין בזה ואם לריך לקום באמירתה ואם יש חילוק
 בזה בין יחיד לרבים ואם לא יאמר בשבחות ובימים
 טובים כי אם בחול מפני התחינות והבקשות אשר בה
 ואם לריך לומר אחריה קדיש או לא וכן אם אמר
 מזמור אחד או שנים לריך לומר אחריהם קדיש או לא
 יורינו אדונינו ושכרו כפול מה :

תשובה לא יאמר קדיש כלל אלא במקומות הידועים
 אשר בתפלות או אחר קריאת איזה דבר
 מדברי תורה או איזה פירוש או דרש פסוק אחד או יאמר
 קדיש אמנם אחר אלו התפלות אשר תיקן הגאון ז"ל וכן
 אלו התחינות של רחמים הנאמרים בעשרת ימי תשובה
 איני יודע אם לריכין בהם קדיש ולא נהירא בעיני לומר
 קדיש ואלו התחינות והבקשות ותפלות אשר העתיקו
 מהפרי הגאונים לה חזי לי אמירתם לא ליחיד ולא
 לצבור לא בשבת ולא בימים טובים מפני שחכמים ז"ל
 כאשר תיקנו דבר כדי לומר בשבת לחולה וכיוצא אמרו
 שבת היא מלועוק ורפואה קרובה לבא ורחמיו מרובין

והוא הודעה לבד ולא מנעו ברכות אמנעיות של י"ח
 כי אם מפני שהיא רחמים ותחנונים והטעם כי החפלה
 עבודה נכונה לכבוד האל יתברך ולריך להזכיר בכל
 יום ענינא דיומא ובבא יום שבת ויום טוב לריך להיות
 שמח ונעלו ולהודות לאל אשר נתן מנוחה לעמו ישראל
 שבחות ומועדים לשמחה לא שיהיה יום תענית וזעקה
 ויגון ולא יאמר בהם אלא הדברים הנאותים והמשמחים
 ולהזכיר נפלאותיו אשר עשה עם אבותינו ולנו זהו
 הנראה בעיני זאת תבחר ולא אני :

וכתב משה

שאלה ילמדנו רבנו בדבר קריאת מזמורים ותפלות.

התשובה אלה התוספות בקריאת מזמורים או תפלות, כגון תפלות ר' סעדיה ז"ל וזולתן, מדברי דרשנות ומוסר לפני תפלת החובה, כל זה יפה מאד ורצוי כדי לעורר הכוונה, וכבר אמרו ז"ל חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללים + ברכות פ"ה מ"א, השווה ה' תפלה פ"ד הט"א. + אבל זה רצוי ליחיד או ליחידים שיכלו (לעשות) זאת בבתיהם, אבל בבתיהם הכנסיות הוא לדעתי טעות משום שבתיהם הכנסיות (הם) לרבים. ולו היה שם איש אחד זקן או חלש או נימול ונתאחר דקה מתפלת הציבור, היה ניוזק בזה.

ובכל זה נקרא בשם ציבור החלש שבהם, ומשתדלים להקל עליהם בכל פנים ואין מוסיפים עליהם בטורח עבודת ה'.

ומעניין קריאת מאה הברכות או הזמירות בחיפזון ובמהירות הרי היא טעות גמורה, ומי שאינו מוכיח החזנים על זאת, חוטא, משום שכל אלה הסוגים של עבודת ה', אשר הם (בצורת) דיבור, אין הכוונה בהם אלא שיהרהרו בהם כשיאמרום ויכוון אומרם את לבו וידע, שעם אדון כל העולם מדבר בהם, בין שיבקש ממנו או יודה לו וישבחהו או יתאר פעליו וחסדיו או יתאר נפלאותיו וברואיו ויכולתו ואלו הם הסוגים הכוללים לכל ברכה מן הברכות או זמירות או פיסוקי זמרא. ואם הכל דיבור עמו יתעלה, כיצד מותר למהר בזה ולהסיח הדעת ממה שנאמר, אלא למי שאינו יודע מה הוא אומר ואינו מבינו, אלא דינו בתפלתו דין התוכי והשוטה, החוזרים על המלים, שבני האדם לימודם וכתב משה.

אגרת תימן - רמב"ם

אבל הראיה שהם מביאים ממה שנאמר דברים י"ח ט"ו "נביא מקרבך מאחריך כמוני יקים לך ה' אלקיך אליו תשמעון". ואמרת שמקצתם הסתפק להם זה ומקצתם הסתלק מהם הספק באמרו "מקרבך". ולולי מלת "מקרבך" "מאחריך" הייתה זאת לכם לראיה במקום הזה.

יש לך לכוון שכלך שתתבונן במה שאומר לך.

דע שלא יעבור לשום אדם לקחת מילה אחת מעניין שכולו דבק ומתחבר, להיות לו לראיה ולסמוך עליה, אבל ראוי לו לעיין במה שקדם מן העניין ומה שאחריו. כלומר שיעיין בתחילת המילה ההיא שסמך עליה מתחילת עניינה, ובאי זה עניין ופסוק, עד שישלים העניין, ואז ידע כוונת אומר העניין, ואז ייקח ראיה ממנו. ואין ראוי לשום אדם לקחת ראיה מדבר מוכרת מאשר לפניו ומאשר לאחריו. ואלו היה זה עובר כמו כן ראוי לומר שהקב"ה הזהירנו שלא נשמע מן הנביא, שכן הוא אומר שם י"ב ב' "לא תשמע אל דברי הנביא ההוא". וכן נוכל לומר שהקב"ה צונו לעבוד עבודה זרה ח"ו, שכן כתיב שם י"א ט"ז "ועבדתם אלקים אחרים והשתחיתם להם", והרבה כיוצא בזה. ודבר זה מבואר ביטולו, שאין לוקחים ראיה משום פסוק בשום פנים, עד שידעו כוונת העניין מתחילתו ועד סופו, ואז יובן עניינו. והפסוק הזה, שהוא "נביא מקרבך מאחריך כמוני" ראוי לעמוד על מה שלפניו ושלאחריו, ממה שהוא דבק לעניין כדי יושבן, ולא ישאר בו ספק בשום פנים.

וביאור הדבר, שהזהירנו בתחילת הפרשה מלהתעסק בקסמים ובמעווננים ובחכמת הכוכבים ובכשפים ובחברים, והדומה להם בדברים אלו שחושבים האומות שבהם יוכלו לדעת העתידות קודם שיתחדשו ומתכוונים אליהם. וכשהזהירנו ית' מלהתעסק בדברים אלו, אמר לנו שכל האומות חושבים שיודעים מה שיתחדש קודם שיתחדש מן הדרך הזה, ואתה לא תדע מזה הדרך מה שעתיד להיות, אבל תדע אותו על ידי נביא שאקים לכם להודיעכם העתידות, ויאמינו דבריו ולא יחטא בכל מה שיאמר, ותהיו יודעים העתיד להתחדש קודם שיתחדש מבלי קסמים וחברים ומאין דין הכוכבים וזולתם.

ואחר כך באר לנו שדבר זה יהיה בנו בלי טורח, ואמר שכל נביא שישלח אלינו להודיענו העתיד יהיה מקרבכם, כדי שלא תצטרך לשוטט אחריו מעיר לעיר, ולהלך אחריו מהלך רחוק, זהו עניין "מקרבך". ואחר כך הודיע דבר אחר, ואמר ובהיותו קרוב מכם ובקרבכם יהיה מכם, כמו כן כלומר, מישראל, כדי שתהיה המעלה הזאת מיוחדת לכם, והיא לדעת מה יהיה. ולפיכך הוסיף במאמר ואמר "כמוני", שמא יעלה על דעתך הואיל וכתיב "מאחריך" יתכן להיות מעשו מישמעאל, לפי שמצאנו כתוב בעשו במדבר כ' י"ד "כה אמר אחיך ישראל" לפיכך הוצרך לאמר "כמוני", כלומר מביני יעקב. ואין "כמוני" בכאן להיות כמוהו במעלת הנבואה, שכבר אמר "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה", והוא בעצם הפרשה המורה על מה שזכרנו. אמר דברים י"ח יו"ד י"א י"ג "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף וחובר חבר ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים, תמים תהיה עם ה' אלהיך, ואתה לא כן נתן לך ה' אלהיך, נביא מקרבך מאחריך כמוני". הנה התבאר והתאמת שהנביא הזה שהבטיח במקום הזה אינו נביא שיבוא במצווה ולא יחדש תורה, אבל הוא איש שלא יצריכנו לקסמים ולמעווננים ולחכמת הכוכבים, ונשאל ממנו מה שיארע לנו כמו שהאומות שואלים למעווננים ולקוסמים, שכן מצאנו שאול ששאל לשמואל על אבדה שאבדה לו. אבל שלא נאמין בנבואת זיד ועמר, אין זה בשביל שאינם מישראל, כמו שחושבים ההמון, עד שנצטרך לדייק ממלת "מקרבך מאחריך", שהרי איוב וצופר ובלדד ואלפיז ואליהוא כולם אצלנו נביאים, ואף על פי שאינם מישראל, וכן חנניה בן עוזר נביא שקר, ואף על פי שהוא מישראל. אבל נאמין בנביא או נכחישהו מצד נבואתו, ולא מצד יחוסו.

ובאור זה הדבר, שזה משה רבנו רבן של כל הנביאים, ששמענו הדבור המדבר אליו והאמינו בו ובנבואתו ואמרנו לו דברים ה' כ"ד קרב אתה ושמע וגו', והוא אמר לנו שלא נשארה מצווה בשמים לתת, ואין שם אמונה אחרת ולא תורה בלתי זאת שתבוא, שנאמר שם ל' י"ב "לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו וישמיענו אותה ונעשנה". והזהירנו שלא נסיף ושללא נגרע בתורה זאת, שנאמר שם י"ג א' "לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו". וחייבנו בשם הבורא להאמין בתורה הזאת אנו ובנינו ובני בנינו עד סוף כל הדורות, שכן כתוב שם כ"ט כ"ה "הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו לעשות את כל דברי התורה הזאת".

וכל נביא שיעמוד, בין שיהיה מיוחס לכהונה או ללויה, או שיהיה עמלקי, ויאמר שאחת מכל המצות הנכללות בספר התורה שבטל חיובה - שיקר והכחיש נבואתו של משה רבנו, שהוא אמר "לנו ולבנינו עד עולם", לפיכך נכחישהו ונהרוג אותו אם תהיה לנו יכולת על זה. ואין לנו להשגיח על מופתיו, כמו שלא נשגיח לנביא האומר לעבוד עבודה זרה, שכן אמר שם י"ג ג' ד' "ובא האות והמופת לא

תשובות הרמב"ם

תשמע אל דברי הנביא" וגומר. שהרי משה רבנו עליו השלום אמר לנו לא תעבדו עבודה זרה לעולם, לפיכך נדע שאות הזה, שעשה בשם עבודה זרה, אינה כי אם בלאט וכישוף. וכן אמר לנו משה ע"ה שהתורה הזאת עומדת לעולם, לפיכך כל נביא שיאמר שהיא לזמן קצוב, יש לנו לדעת מפשט נבואתו שהוא נביא שקר, שהרי בא להכחיש משה רבנו, לפיכך לא נבקש ממנו אות ומופת. ואם עשה, לא נשגיח בה, שנחשב שהיא מופת בעשותו אותה, לפי שאמונתנו במשה לא היה מצד המופת כדי שנתחייב בשביל זה להקיש בין מופת הנביא הזה למופת משה רבנו, אבל האמנו בו לפי ששמענו הדבר כמו ששמע הוא, בזה האמנו בו אמונה שלמה מקוימת עד עולם, שנאמר שמות י"ט ט' "וגם בך יאמינו לעולם".

ואנחנו בענין זה עם משה רבנו כמו שני עדים שהעידו שראו שום דבר, שכל אחד מהם יודע בוודאי שהוא אמת מה שיעיד חברו ואמתות דברו, ואינם צריכים להביא על דבריהם ראיה בפני המון העם. וכן הדבר בנו אנחנו עדת ישראל, ידענו אמיתות משה רבנו לפי שראינוהו במעמד הר סיני בשעת הדיבור לא מפני המופת. אבל עשה כל מה שעשה מן המופתים לפי הצורך כמו שהתבאר מפסוקי התורה.

ומפני שהעיקר הגדול הזה הוא נשכח, ואינם סומכים עליו רוב אומתנו, בשביל זה אין אנו מאמינים במופתים כמו שאנו מאמינים במשה רבנו, ולא בשווה ביניהם באמונה. ובשביל זה אמר שלמה ע"ה בלשון האומה שיר השירים ד' א' "מה תחזו בשולמית במחולת המחנים". אמר: אם תוכלו להעמיד לי כמו מעמד הר סיני. לפיכך אם יעמוד נביא מישראל או משאר האומות, ויקרא בני אדם לדתו של משה רבנו, ולא יוסיף ולא יגרע כמו ישעיהו וירמיהו וזולתם - נשאל ממנו מופת. אם יתן מופת, נאמין בו, ויהיה אצלנו במעלות הנביאים. ואם יחסר ויפול שום דבר מכל דבריו - ייהרג.

ומה שאנו מאמינים בו בתיתו מופת, ואף על פי שאפשר שהוא מכחיש שהקדוש ב"ה צונו על ידי משה, ואמר לנו כשיעידו שני עדים בשום דבר חתוך הדין על פי עדותם, ודון אותם לכף זכות והעמידם על חזקת כשרותם, ואף על פי שיתכן שיעידו באמת או שיעידו בשקר. וכן צונו שאם יקום נביא ונתן אות או מופת, ונראה לפי דעתנו הפעולות כפי חיתוך דברו, ואף על פי שהדבר אפשר אם הוא אמת או שקר. ובאר לנו כמו כן שיש דברים שאינם מתקבלים מצד הנבואה, והם כל דבר שיבוא להכחיש נבואתו של משה רבנו ע"ה. וכבר בארנו הענין זה בתכלית הביאור בתחילת חיבורנו הגדול בפירוש המשנה, ומשם תלמד העיקרים האלה הגדולים שהם אדני התורה ועמודי האמונה. ומה שראוי לך לדעת, כי כאשר אין תוספות בתורת משה ולא גירעון בכתובים, כמו כן אין תוספות וגירעון בפירושה המקובל, והוא שקבלו החכמים איש מפי איש והיא תורה שבעל פה.

שו"ת הרמב"ם סימן קמט

השאלה הל"א שאלה מאמר ר' יוחנא גוי שעסק בתורה חייב מיתה, האם זה הלכה והחייב כל בר ישראל להמנע (מללמדו) דבר מן המצות חוץ משבע מצות או להעמידו עליהן, אם לאו?

התשובה היא הלכה בלא ספק. וכאשר יד ישראל תקיפה עליהם, מונעים אותו מתלמוד תורה עד שיתגייר. אבל לא יהרג, אם עסק בתורה, לפי שאמר חייב מיתה ולא אמר נהרג ג' כמו שאמרוד על שבע מצות בן נח נהרג. ומותר ללמד המצות לנוצרים ולמשכס אל דתנו, ואינו מותר דבר מזה לישמעאלים, לפי מה שידוע לכם על אמונתם, שתורה זו אינה מן השמים, וכאשר ילמדום דבר מן כתוביה (וימצאוהו) מתנגד למה שבדו הם מלבם לפי ערבוב הסיפורים ובלבול העניינים אשר באו להם, (הרי) לא תהיה זו ראיה אצלם, שטעות בידיהם, אלא יפרשוה לפי הקדמותיהם המופסדות ויכולו להשיב עלינו בזה בטענתם ויטעו כל גר וישראל, שאין לו דעת, ויהיה זה מכשול לישראל האסורין ביניהם בעונותם. אבל הערליסה מאמינים בנוסח התורה שלא נשתנה, ורק מגלים בה פנים בפרושם המופסד ומפרשים זאת בפירושים, שהם ידועים בהם, ואם יעמידום על הפרוש הנכון, אפשר שיחזרו למוטב, ואפילו לא יחזרו, כשרוצים שיחזרו, לא יבוא לנו מזה מכשול ולא ימצאו בכתוביהם דבר שונה מכתובינו.

שו"ת הרמב"ם סימן קמט

השאלה הל"א שאלה מאמר ר' יוחנא גוי שעסק בתורה חייב מיתה, האם זה הלכה והחייב כל בר ישראל להמנע (מללמדו) דבר מן המצות חוץ משבע מצות או להעמידו עליהן, אם לאו?

התשובה היא הלכה בלא ספק. וכאשר יד ישראל תקיפה עליהם, מונעים אותו מתלמוד תורה עד שיתגייר. אבל לא יהרג, אם עסק בתורה, לפי שאמר חייב מיתה ולא אמר נהרג ג' כמו שאמרוד על שבע מצות בן נח נהרג. ומותר ללמד המצות לנוצרים ולמשכס אל דתנו, ואינו מותר דבר מזה לישמעאלים, לפי מה שידוע לכם על אמונתם, שתורה זו אינה מן השמים, וכאשר ילמדום דבר מן כתוביה (וימצאוהו) מתנגד למה שבדו הם מלבם לפי ערבוב הסיפורים ובלבול העניינים אשר באו להם, (הרי) לא תהיה זו ראיה אצלם, שטעות בידיהם, אלא יפרשוה לפי הקדמותיהם המופסדות ויכולו להשיב עלינו בזה בטענתם ויטעו כל גר וישראל, שאין לו דעת, ויהיה זה מכשול לישראל האסורין ביניהם בעונותם. אבל הערליסה מאמינים בנוסח התורה שלא נשתנה, ורק מגלים בה פנים בפרושם המופסד ומפרשים זאת בפירושים, שהם ידועים בהם, ואם יעמידום על הפרוש הנכון, אפשר שיחזרו למוטב, ואפילו לא יחזרו, כשרוצים שיחזרו, לא יבוא לנו מזה מכשול ולא ימצאו בכתוביהם דבר שונה מכתובינו.